

३. पाळण्यातले पाय

राजा मंगळवेढेकर (१९२५-२००६) : बालसाहित्यकार, चरित्रकार, कवी. 'गंमत जंमत', 'चॉकलेटचा बंगला', 'अगडंबगड', 'बाळांसाठी गाणीच गाणी', 'आभाळमित्र' (भाग १, भाग २), 'तेनालीरामच्या चातुर्यकथा' इत्यादी पुस्तके; 'हरवलेले आभाळ', 'झाडांची गाणी झाडांच्या गोष्टी' हे ललितनिबंधही प्रसिद्ध.

न्यूटनच्या बालपणातील चौकसपणाची चुणूक दाखवणारे अनेक प्रसंग प्रस्तुत पाठात वर्णन केले आहेत.

एका नदीच्या काठी एक लहानसे घर होते. त्या घरात आयझॅक हा मुलगा आणि त्याची म्हातारी आजी राहत होती. मुलगा मोठा चतुर आणि बोलका होता. तो दिवसभर आपल्या म्हाताऱ्या आजीला 'हेच का ? तेच का ? असेच का ? तसेच का ?' असे नाना प्रश्न विचारून भंडावून सोडी. रोज आजूबाजूला दिसणाऱ्या गोष्टी, होणाऱ्या घडामोडी या साऱ्यांबद्दलचे एक विशेष कुतूहल या मुलामध्ये जागे होई, म्हणूनच पाऊस पडू लागला, की हा विचारी, "आजी, हे पाणी कुठून येतं ग ?"

जोरदार वाऱ्याने घराच्या खिडक्या वाजू लागल्या, की हा विचारी, "आजी, वारा कुठं राहतो ग ?"

नदीत टाकलेला कागदाचा कपटा, चिंधी, गवताची काडी पाण्याबरोबर चाललेली पाहिली, की हा विचारी, "आजी, नदीच्या पाण्याबरोबर हे पदार्थ वाहत का जातात ?" म्हातारी आजी सांगता येईल तेवढे त्याला सांगे; पण कधी-कधी तिलाही माहीत नसे, अशा वेळी ती तरी काय सांगणार त्याला ? मग काहीतरी सांगून ती वेळ मारून नेई, तर कधी गप्प बसून राही.

पण या मुलाला मात्र चैन पडत नसे. त्याच्या शंकेचे बरोबर उत्तर मिळाल्याशिवाय त्याला समाधान लाभत नसे. त्यासाठी तो मग शेजाऱ्यापाजाऱ्यांकडे जाऊनही प्रश्न विचारत बसे. कधी कधी तासन्तास आभाळाकडे टक लावून बसे, तर कधी नदीकिनारी तहानभूक विसरून जाई!

एके दिवशी तो असाच खडकावर नदीच्या पाण्यात पाय सोडून बसला होता. घरात म्हातारी आजी जात्यावर धान्य दळत होती. जात्याचा धर्धर् आवाज ऐकू येत होता. मुलाचे कान त्या फिरत्या जात्याच्या आवाजाकडे नि डोळे वाहत्या पाण्याकडे होते. चटकन त्याच्या मनात आले, 'हे पाणी दगड-गोट्यांनाही आपल्याबरोबर वाहून नेत आहे! एवढी शक्ती जर या वाहत्या पाण्यात आहे, तर मग याच्याकडून आणखी काही काम का करून घेऊ नये ?'

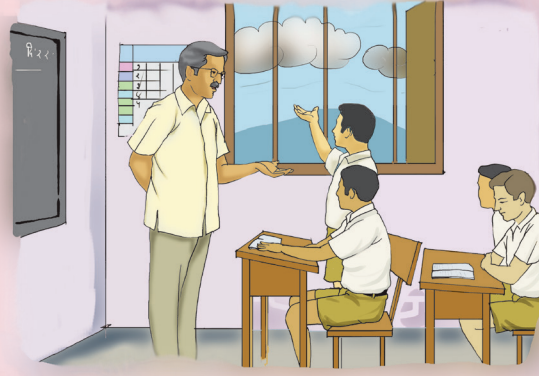
ठरलेच. मनाशी निर्णय पक्का झाला. तो उठला. घरी गेला. त्याने आपली पुरचुंडी काढली. आजीने वेळोवेळी खाऊसाठी दिलेले पैसे काटकसरीने खर्च करून त्याने ही पुंजी जमा केली होती. त्या पैशांतून त्याने काही वस्तू खरेदी केल्या. नदीकिनारी खडकावर बसूनच त्याने एक चक्र तयार केले. ते चक्र त्याने एका सळईला जोडले. पाण्याच्या जोराने चक्र फिरेल अशा रीतीने ती त्याने प्रवाहाजवळ बसवली. पाण्याच्या प्रवाहाने चक्र फिरू लागले, तशी सळई ही फिरू लागली!

फिरते चक्र पाहून त्या मुलाला एवढा आनंद झाला, की तो धावत-धावतच घरी आजीकडे गेला आणि म्हणाला, "आजी, आजी, माझे फिरते चक्र पाहायला चल!"

आजी त्याच्याबरोबर गेली; पण तेवढ्यात त्याच्या मित्रांनी चक्र मोडूनतोडून टाकले होते, कारण तो एकटाच काहीतरी करत बसलेला पाहून ते त्याच्यावर चिडलेले होते. तो राग त्यांनी असा काढला होता. तिथे काहीच नाही हे पाहून आजीलाही मुलाचा राग आला. त्याचे असले तऱ्हेवाईक बोलणे नि वागणे तिलाही पसंत नव्हते. शेवटी मुलाने नीट शिकावेसवरावे, म्हणून तिने त्याला दुसऱ्या एका गावच्या शाळेत ठेवले.

एकदा काय झाले, वर्गात गुरुजी धडा समजावून देत होते; पण हा मुलगा मात्र खिडकीतून बाहेर बघण्यात दंग झाला होता. त्याचे गुरुजींकडे काही लक्ष नव्हते. हे पाहून गुरुजींना राग आला. त्यांनी रागानेच विचारले, “बाहेर काय बघतोस?”

मुलाने उत्तर दिले, “गुरुजी, ते पाहा, ढग कसे धावताहेत आभाळात! हवेत केवढी शक्ती आहे नाही? पाहा, पाहा ढगांना कशी पळवत नेत आहे ती! हवेत जर एवढी शक्ती आहे तर तिचा उपयोग का नाही करून घेतला जात?”

“सांग हवेला हात वर करून, म्हणजे तुलाच ती उडवून नेईल!” गुरुजी म्हणाले. सारा वर्ग खो खो हसू लागला; पण त्या मुलाने आपला छंद काही सोडला नाही. त्याचे विचारचक्र फिरतच राहिले. त्याच वेळी गावाबाहेरच्या डोंगराजवळ एक प्रचंड पवनचक्की बसवण्यात येणार आहे असे त्याला कळले. ही बातमी कळताच हा मुलगा ताबडतोब तिकडे गेला. पाहतो तो खरेच काही मजूर पवनचक्कीचे मोठमोठे पंख तिथे बसवत होते. त्याला फार आनंद झाला. त्याचे औत्सुक्य वाढले. त्याने त्या मजुरांना कितीतरी प्रश्न विचारले- ‘हे काय नि ते काय? असं का नि तसं का?’

तिथेच त्याच्या एका मित्राचे वडील होते. या मुलाची उत्सुकता पाहून त्यांना कौतुक वाटले. त्यांनी या मुलाला पवनचक्कीसंबंधीची सर्व माहिती समजावून दिली. ही माहिती मिळताच त्याला वाटू लागले, की ही मोठी पवनचक्की तयार होण्याच्या आत आपण लहान पवनचक्की तयार करावी!

मनात येताच स्वारी त्याच कामाला लागली. आवश्यक वस्तू जमवल्या आणि बऱ्याच खटाटोपानंतर त्याने पवनचक्की तयार केली. मोठी पवनचक्की तयार होण्याच्या आत याची छोटी पवनचक्की फिरायलाही लागली!

या मुलाचे हे कर्तृत्व पाहून लोकांनीही त्याची तारीफ केली. त्याला शाबासकी दिली; पण या मुलाचे समाधान एवढ्याने काही होईना. तो विचारमग्न होता. आपल्या तंद्रीतच होता.

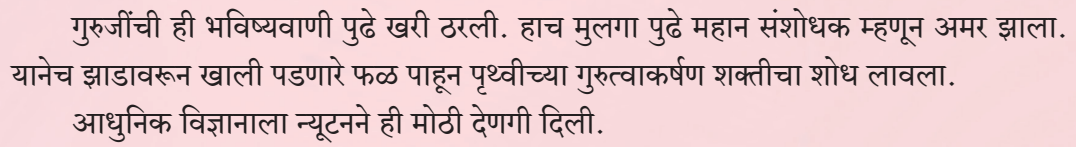
एका मित्राने विचारले, “आता रे कसला विचार करतोयस?”

तो म्हणाला, “ही पवनचक्की फिरते आहे ती हवेच्या जोरावर; पण भिंतीमुळे पुरेशी हवा घरात येत नाही, म्हणून व्हावे तेवढे काम होत नाही.”

तेवढ्यात एक पिटुकला उंदीर तिथून पळाला. पळताना त्याच्या धक्क्याने ती छोटी पवनचक्की फिरली. ते पाहून त्याला चटकन युक्ती सुचली. त्याने एक लहानसा डबा तयार केला. एक खिळा ठोकून तो पवनचक्कीला जोडला. मग एक मोठा उंदीर पकडून त्या डब्यात बंद करून ठेवला. डब्यातला उंदीर बाहेर पडण्यासाठी जोरजोराने डब्यातल्या डब्यात फिरू लागला. त्या उंदराबरोबर डबाही फिरायला लागला आणि त्याबरोबर पवनचक्कीही फिरायला लागली.

आता मात्र त्या मुलाला खराखुरा आनंद झाला. त्याने घेतलेल्या कष्टाचे, श्रमाचे फळ त्याला मिळाले होते. त्याच सुमारास त्याची आजी त्याला भेटायला म्हणून तिथे आली. तिने आयझॅकबद्दल गुरुजींकडे चौकशी केली तेव्हा ते म्हणाले, “मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात. आयझॅक न्यूटन मोठा वैज्ञानिक म्हणून नाव मिळविल.”

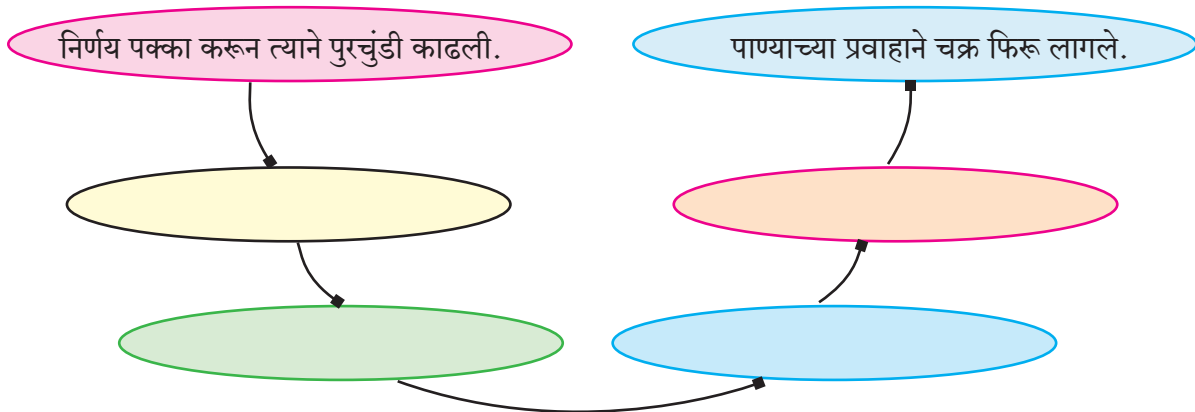

स्वाध्याय

प्र.१. (अ) आयझॅकच्या खालील गुणांचे एक उदाहरण लिहा.

(१) आयझॅकचा चौकसपणा	(२) आयझॅकचा बोलकेपणा

(आ) फिरत्या चक्राच्या निर्मितीचा ओघतक्ता तयार करा.

(इ) आयझॅकचे खालील बाबतींतील विचार लिहा.

(१) पाण्याबाबतचा विचार

(२) हवेबाबतचा विचार

प्र.२. खालील वाक्यांतून आयझॅकचे कोणते गुण दिसून येतात ते कंसातील यादीतून शोधा व लिहा.

(सृजनशील, जिज्ञासू, कुतूहल, आळशी, कर्तव्यतत्पर, अबोल)

(अ) “पाहा, ढगांना कशी पळवत आहे ती.”

(आ) उंदराबरोबर डबाही फिरायचा आणि पवनचक्कीही.

(इ) मोठी पवनचक्की तयार व्हायच्या आत आपण लहान पवनचक्की तयार करावी!

(ई) “आजी, वारा कुठे राहतो?”

प्र.३. कारणे लिहा.

- (अ) आजीला राग आला, कारण.....
(आ) आजीने आयझॅकला दुसऱ्या गावच्या शाळेत टाकले, कारण.....

प्र.४. खालील वाक्यप्रचाराचा व म्हणीचा योग्य अर्थ शोधा व लिहा.

- (अ) चैन न पडणे.
(१) चैन करणे.
(२) मजा करणे.
(३) अस्वस्थ होणे.
(आ) मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात.
(१) पायावरचे पांघरूण बाजूला होणे.
(२) बालवयातच त्याच्या भविष्यातील कर्तृत्वाची चुणूक दिसणे.
(३) मुलाने पांघरूण फेकून देणे.

प्र.५. स्वमत.

- (१) न्यूटनच्या बालवयातील तुम्हांला आवडलेला प्रसंग लिहा.
(२) मोठेपणी तुम्हांला कोण व्हावेसे वाटते? त्याविषयीचे तुमचे मत सकारण शब्दबद्ध करा.

भाषाभ्यास

*** खालील वाक्ये वाचा.**

- (१) मी शाळा जातो.
(२) मी शाळेत जातो.

ही दोन वाक्ये तुम्ही वाचलीत. यांपैकी पहिले वाक्य चुकीचे आहे आणि दुसरे वाक्य बरोबर आहे. या दोन्ही वाक्यांमध्ये काय फरक आहे? पहिल्या वाक्यात 'शाळा' हा शब्द आहे. दुसऱ्या वाक्यात 'शाळा' या शब्दाला '-त' हा प्रत्यय लागला आहे.

*** खालील वाक्ये वाचा.**

- (१) राम मित्राशी बोलतो.
(२) रेश्मा पालीला घाबरते.
(३) कल्पना दुकानात जाते.

या वाक्यांमध्ये, मित्र, पाल, दुकान या नामांना अनुक्रमे -शी, -ला, -त हे प्रत्यय जोडलेले आहेत. प्रत्यय लागण्यापूर्वी या शब्दांमध्ये काही बदल झाले आहेत. उदा., मित्र~मित्रा-, पाल~पाली-, दुकान~दुकाना-. शब्दाला प्रत्यय लागण्यापूर्वी होणाऱ्या या बदलाला शब्दाचे सामान्यरूप म्हणतात. शब्दाच्या मूळ रूपाला सरळरूप म्हणतात. उदा., 'दुकान' हे सरळरूप आणि दुकाना- हे सामान्यरूप.

नामांना किंवा सर्वनामांना लागणारे प्रत्यय अनेक प्रकारचे असतात. -ला, -त, -ने, -शी, -चा, -ची, -चे इत्यादी. नामांना व सर्वनामांना प्रत्ययांबरोबरच शब्दयोगी अव्यये जोडली जातात, तेव्हा सुद्धा त्यांचे सामान्यरूप होते.

